

ANNA

DESTIN DE FEMEIE ÎN SECOLUL XX

Muzeul Județean Mureș,
Secția de Etnografie și Artă Populară

Târgu-Mureș, 2016

Expoziția și catalogul „ANNA - Destin de femeie în secolul XX”
a fost realizat de către:

Baróti Hunor – artist/designer
dr. Kinda István – etnograf/muzeograf
dr. Kolumbán Zsuzsanna – istoric/muzeograf
dr. Miklós Zoltán – etnograf/director muzeu
dr. Salló Szilárd – etnograf/referent științific
dr. Szócs Levente – etnograf/muzeograf
dr. Vajda András – etnograf/lector universitar

Editarea catalogului a fost finanțată de:

CONSILIUL
JUDEȚEAN
MUREȘ

Redactare: Szócs Levente

Text: Kinda István, Szócs Levente, Vajda András

Fotografii: Bortnyik György, Dimény Attila, Zepeczaner Zsolt

Traducere: Tatai Orsolya, Vajda András

Text îngrijit: Laura Pop, Dorel Marc

© Autorii

© Muzeul „Haáz Rezső”

ISBN 978-606-8445-18-2

Copertă: Idea Plus, Cluj Napoca

Tipografia: Intermedia Group, Târgu-Mureș

DESTIN DE FEMEIE ȘI REPRESENTARE MUZEALĂ

Scopul expoziției este nici mai mult nici mai puțin, decât prezentarea dintr-o perspectivă și printr-o abordare specifică și fără precedent în muzeologia română – prin prisma destinului unei femei – a culturii populare tradiționale cu universul obiectelor și modul de funcționare a societății din secuime din secolul al XX-lea.

1. Cercetarea rolurilor tradiționale ale femeilor în etnografia maghiară

Cercetarea rolurilor și a modelelor de viață a femeilor în etnografia maghiară apare mai degrabă sporadic. Un pas important în cercetarea temei îl reprezintă apariția volumului *A szegény asszony élete* (Viața femeii sărace) scris de Lajos Kiss în anul 1943. Cartea prezintă o monografie a rolurilor de lucru a femeilor și ordinea acestora (Kiss 1943). Judit Morvai face inventarul rolului femeilor din copilărie până la bătrânețe din cadrul familiilor mari tradiționale (Morvai 1965). Ágnes Bertalan analizează viața fetelor și a femeilor bihorene, spațiul lor de viață, obiceiurile de igienă, obiceiurile gastronomice, viața amoroasă și moravurile lor (Bertalan 1963). Erzsébet Zakariás realizează analiza monografică a vieții femeilor din Depresiunea Baraolt (Zakariás 2000).

În cartea sa, Zsuzsanna Tátra analizează viața fetelor. În cadrul analizei trece în revistă grupurile de vârstă, prezintă implicațiile ajungerii la vârsta de căsătorie a fetelor, la analiza rolurilor sale din cadrul familiei și a comunității, prezintă jocurile, ocupațiile și activitățile lor în cadrul obiceiurilor de sărbătoare ale fetelor precum și folclorul acestora (Tátrai 1988).

Erzsébet Örszigethy în schimb prezintă modul în care, în perioada comunistă, s-a transformat structura ocupațiilor femeilor de la țară din cauza plecării bărbaților la fabricile din orașe. În lipsa bărbaților, muncile de pe câmp și din jurul casei au fost preluate aproape în totalitate de femei (Örszigethy 1986).

2. Analiza etnografică a biografiilor femeilor

Interesul etnografiei, în special a folcloriștilor pentru viața, destinele și biografiile femeilor s-a intensificat în a doua jumătate a secolului al XX-lea. În 1974 a apărut la editura Gondolat din Budapesta volumul de autobiografii intitulat *Emlékül hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák, hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszer... Önéletírások* (Las amintire nepoților și strănepoților ca să vadă cum am trăit noi, și ca viața lor să fie mai frumoasă... Autobiografii) redactat de Mihály Hoppál, Imola Küllös și János Manga- în care apar și două autobiografii scrise de femei: *Emlékeim* (Amintirile mele) scrisă de Andrásné Berényi și redactată de Mihály Hoppál, respectiv *Életrajzom* (Autobiografia mea) scrisă de Imréné Vankó Juli Dudás și redactată de Imola Küllös. În anul următor, tot la aceeași editură a apărut autobiografia lui Andrásné Berényi cu titlul *Nagy Rozália a nevem* (Numele meu este Nagy Rozália). Textul volumului a fost îngrijit de etnograful Mihály Hoppál. În Transilvania, momentul zero îl reprezintă apariția la editura Kriterion a volumului *Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés* (Amintiri), îngrijit de Olga Nagy. Cartea conține autobiografia doamnei Klára Győri din comuna Sic (județul Cluj). Cartea a stârnit reacții și dezbateri aprinse nu doar în rândul etnografilor și a criticilor literare, dar și în cadrul comunității locale, deoarece pe vremea aceea era

complet ieșit din tipar ca o femeie de la țară să vorbească atât de deschis despre viața și sentimentele sale (Keszeg 2001: 135–148). Dar acest volum a pornit o adevărată avalanșă, în urma căruia au apărut o serie de amintiri și mărturisiri mai lungi sau mai scurte ale unor femei de la țară. În 1979 apare sub tutela lui Anikó Salamon cartea intitulată *Így teltek hónapok, évek... Öt önéletrajz* (Așa au trecut luni și ani... Cinci autobiografii), în care apar amintirile lui Dávidné Borbála Csobot din Cristur (județul Hunedoara) și a lui Amalia Botos din Călimănești (județul Mureș). În 1987 a apărut cartea *Leírtam életem. Népi önéletírások* (Mi-am descris viața. Autobiografii țărănești) coordonată de László Pillich și László Vetési, care la rândul său între cele 12 texte publicate prezintă publicului larg și autobiografia unei femei. În 1988 au apărut mărturisirile unei alte femei din Sic, Rózsi Kocsis, cu titlul *Megszépült szegénység* (Sărăcie înfrumusețată). Tot în acest an a apărut și volumul lui Olga Nagy cu titlul *Asszonyok könyve* (Cartea femeilor), care conține povestiri despre viața femeilor de la țară, textele fiind realizate în cadrul unor situații de intervievare.

Interesul folcloristicii maghiare din Transilvania asupra destinele femeilor nu a scăzut nici după revoluție. În 1994 a apărut sub îngrijirea lui Vilmos Keszeg cartea lui Erzsébet Zsigmond intitulată *Sírató, életem panaszos könyve* (Bocet, cartea amară a vieții mele). În 1997 apare autobiografia lui Zsuzsa György, cu titlul *Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása* (O viață zbuciumată. Mărturiile unei femei de la țară), carte coordonată de Olga Nagy, respectiv o a doua carte a lui Rózsi Kocsis intitulată *Remények és kétségek között* (Între speranță și îndoieli). În 2000 apare un nou volum al lui Rózsi Kocsis cu titlul *Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása* (Sufletul meu este o carte deschisă).

Mărturiile unei mame), iar un an mai târziu apare sub îngrijirea lui Vilmos Keszeg cartea lui Anna Diószegi *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstatról* (Povestea vieții mele. Amintiri despre Hóstat-ul din Cluj-Napoca). În 2002, Éva Páczkán în schimb a analizat și a publicat sub titlul *Kopasz föld* (Pământ sterp) biografia unei femei realizat în cadrul unor interviuri. Din scrierile autobiografice ale doamnei Erzsi Andras Erdei din Viștea (Zona Călatei) Judit Ambrus a realizat în 2008 un volum intitulat *Kedvemre való hogy meséljek* (Îmi place să povestesc), iar în 2012 Imola Ozsváth a publicat autobiografia și alte scrieri ale lui Julianna Nagy din Fântânița (județul Bistrița-Năsăud) cu titlul *Miért nem lettem költő?* (De ce nu am devenit poet?). În ambele cazuri, textul autobiografiei este urmat de un studiu mai amplu, care analizează momentele de cotitură ale vieții și rolul scrisului în viața persoanelor analizate.

Pe lângă publicarea textelor autobiografice, paralel cu acestea s-a început și prelucrarea și analiza acestora. Ilona Nagy și Kincsó Verebélyi în articolele lor trec în revistă trăsăturile comune și asemănările mentalităților și ale strategiilor de viață ale autobiografiilor femeilor. Studiile lor arată că biografiile femeilor sunt mai degrabă narrative ale suferinței, care scot în evidență o serie de încercări eșuate de a scăpa din mediul lor (Nagy 1982: 8–10, Verebélyi 2000: 134–163.). Anna Nagy în schimb analizează pe baza a 13 autobiografii structura socială a servitoarelor de la orașe, rolurile lor, aprecierea lor în cadrul comunității și cursul vieții lor (Nagy 1999: 121–139.). Imola Ozsvát a analizat autobiografia unei pictorițe naive din Hălmeag, județul Brașov (Ozsvát 2015: 31–118.), Annamária Demeter a înregistrat și studiat viața unei țesătoare din Bârzava, județul Harghita (Demeter 2005: 209–253.),

iar Levente Szócs a realizat analiza autobiografiei unei femei din Ciumani, județul Harghita (Szócs 2010: 669–679.).

Vilmos Keszeg a dedicat o carte întreagă analizei corespondenței unei femei din Tritenii-Colonie, județul Cluj (Keszeg 1996), a realizat inventarul arhivei personale a unei femei din Cheia (județul Cluj) și a analizat rolul scrierilor în viața ei (Keszeg 1998: 589–628.). Într-un alt articol a analizat efectul scrisului asupra vieții personale a unei femei din Crizbav, județul Brașov (Keszeg 2005: 583–663.).

3. Destine în muzee

Muzeologia maghiară a întreprins foarte rar prezentarea destinului unei persoane. Putem aminti în primul rând expozițiile, camerele și casele memoriale ale unor mari personalități, care, prin documentele și obiectele personale, încearcă reconstituirea unor destine și cariere. O abordare specială a temei o reprezintă mai ales expoziția organizată în 2007 de către Muzeul Național al Ungariei cu titlul *Németek Magyarországon, Magyarok Németországban – Európai életutak* (Germani în Ungaria, Maghiari în Germania – Destine europene), care prezintă prin prisma a 22 de biografii ale persoanelor aparținând diferitelor categorii sociale, punctele de întâlnire ale culturilor celor două țări din evul mediu până în prezent. În expoziție, destinele personale prezintă tendințe general valabile (Huszár 2007: 295–299).

4. Mesajul lui Anna

Expoziția are un caracter experimental, unde prezentarea vieții unei femei reprezintă atât scopul, cât și cadrul expoziției, care tematizează și contextualizează în același timp. Pe de o parte, se angajează ca, prin prisma unei vieți, să prezinte evoluția rolului

femeilor în societatea secuiască din secolul al XX-lea, iar pe de altă parte vrea să ilustreze (după intenția organizatorilor) contextul primordial al acelor obiecte care sunt prezentate în diferitele muzee de etnografie și care ilustrează viața unei persoane. Obiectele și ansamblurile de obiecte capătă sens strâns legat de biografia unei persoane, acesta reprezentând cel mai important context în care ele pot fi interpretate.

Destinul, prezentat în cadrul expoziției, nu aparține unei persoane reale, dar acest destin se construiește dintr-un șir de momente și situații tipice – sau dimpotrivă ieșite din comun – care aduse laolaltă par atât de reale, încât cele prezentate aproape că s-ar fi putut întâmpla. Cu toate că destinul prezentat în cadrul expoziției conține mai multe elemente, care în lumea satului sunt considerate deviante, contrare moravurilor, acesta nu este unul special, ci – cum ar scrie Vilmos Keszeg – unul caracteristic acestei lumi (Keszeg 2012: 197). Faptul că la un moment dat prezentarea vieții trebuie urmărită pe două piste are ca scop să ilustreze ideea că deși societatea tradițională produce și ține în mișcare un anumit set de modele de viață, în momentele cheie ale vieții personale, femeile (în cazul nostru) au la îndemâna lor soluții instituționalizate pentru rezolvarea/alinarea tragediilor. Țărănimea nu are însă întotdeauna la îndemână competențe într-adevăr eficiente privind gestionarea vieții personale.

Bibliografie

ANDRÁS Erzsébet

2008 Kedvemre való hogy meséljek. Sajtó alá rendezte Ambrus Judit, Mentor Kiadó, Marosvásárhely

BERÉNYI Andrásné

1975 Nagy Rozália a nevem. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Hoppál Mihály, Gondolat Könyvkiadó, Budapest

BERTALAN Ágnes

1963 Asszonyok, lányok Biharugrán. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 42–43. (szerkesztő: Dankó Imre), Erkel Ferenc Múzeum, Gyula

DEMETER Annamária

2005 A kézimunka mind szép. In: Keszeg Vilmos (szerk.): Specialisták. Életpályák és élettörténetek. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 209–253.

DIÓSZEGI Anna

2001 Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstátról. (szerkesztette: Keszeg Vilmos) Erdélyi Gondolat Kiadó, Székelyudvarhely

GYÖRGY Zsuzsa

1997 Egy küzdelmes élet. Egy parasztasszony vallomása. Gondozta és a bevezetőt írta Nagy Olga, Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely

GYŐRI Klára

1975 Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

HOPPÁL Mihály–KÜLLŐS Imola–MANGA János

1974 „Emlékl hagyom az unokáknak, dédunokáknak, lássák,
hogyan éltünk, s hogy az ő életük szebb legyen egyszer...
Önéletírások. Gondolat Könyvkiadó, Budapest

HUSZÁR Zoltán

2007 Németek Magyarországon – Magyarok Németországban.
Európai életutak. Deutsche in Ungarn – Ungarn in
Deutschland. Europäische Lebenswege (Ulm–Berlin–
Budapest–Pécs). In: Ihász István–Pintér János (szerk.):
Történeti Muzeológiai Szemle. A Magyar Múzeumi Történész
Társulat Évkönyve 7. Budapest, 295–299.

KESZEG Vilmos

1996 Kelt levelem... Egy mezősegi parasztasszony levelezése,
Debrecen

1998 Írott szövegek egy személy életterében. Ethnographia XC
évf. 2 sz. 589–628.

2001 Az írás és a beszéd konfliktusa: egy írástudó asszony “pere”.
Néprajzi Látóhatár X. évf. 1–4. sz. 135–148.

2005 Az írás szerepe egy asszony életében. In: Keszeg Vilmos:
Specialisták. Életpályák és élettörténetek. Scientia Kiadó,
Kolozsvár, 583–663.

2012 Történetek és történetmondás Detrehemtelepen. Erdélyi
Múzeum Egyesület, Kolozsvár

KISS Lajos

1943 A szegény asszony élete. Athenaeum, Budapest

KOCSIS Rozsi

1988 Megszépült szegénység. Vallomás a gyermekkorról. Sajtó alá
rendezte és az előszót írta Nagy Olga, Kriterion Könyvkiadó,
Bukarest

1997 Remények és kétségek között. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely

2000 Nyitott könyv a lelkem. Egy anya vallomása. Sajtó alá rendezte és az előszót írta Nagy Olga. L` Harmattan, Kiadó, Budapest

MORVAY Judit

1956 Asszonyok a nagycsaládban. Akadémiai Kiadó, Budapest

NAGY Anna

1999 Városi házicselédség Magyarországon a 20. század első felében, paraszti önéletírások alapján. Hálók. Egyetemi dolgozatok Szilágyi Miklós 60. születésnapja alkalmából. ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék, Budapest, 121–139.

NAGY Ilona

1982 Parasztasszonysorsok az önéletrajzírás tükrében. Honismeret, X. évf. 5. sz. 8–10.

NAGY Julianna

2012 Miért nem lettem költő? Sajtó alá rendezte Ozsváth Imola, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár

NAGY Olga

1988 Asszonyok könyve. Népi elbeszélések. Magvető, Budapest

OZSVÁTH Imola

2005 Egy naiv festő élettörténetének motívumai. In: Keszeg Vilmos (szerk.): Specialisták. Életpályák és élettörténetek. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 31–118.

ÖRSZIGETHY Erzsébet

1986 Asszonyok Férfisorban, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest

PÁCZKÁN Éva

2002 Kopasz föld. Mentalitás- és szövegvizsgálat egy élettörténet elemzésének alapján. Az utószót írta Görög Hajnalka. Kriza Könyvek 13. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

PILLICH László–VETÉSI László

1987 Leírtam életem. Népi önéletírások. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SALAMON Anikó

1979 Így teltek hónapok, évek... Öt önéletrajz. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

SZÓCS Levente

2010 „Életrajzom a Színpadon” A gyergyócsomafalvi Köllő Teréz népi önéletrajzának értelmezése. Acta Siculica, 669–679.

TÁTRAY Zsuzsanna

1988 Leányélet. Crea Print, Budapest,

VEREBÉLYI Kincső

2000 A női önéletrajzok folklorisztikai vizsgálatának néhány tanulsága. In: Folklorisztika 2000-ben. Tanulmányok Voigt Vilmos 60. születésnapjára, ELTE BTK, Budapest, 134–163.

ZAKARIÁS Erzsébet

2000 Asszonyélet. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

ZSIGMOND Erzsébet

1995 Sirató, életem panaszos könyve. Szerkesztette és az utószót írta Keszeg Vilmos, Kriza Könyvek 1. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár